

LITURGIA

časopis pre liturgickú obnovu

ročník XXIII.
číslo 3/2013

Pre Liturgickú komisiu KBS
vydal Spolok svätého Vojtecha
Trnava
2013

Miroslav Glejtek

K TVORBE ERBOV DEKANÁTOV ŽILINSKEJ DIECÉZY

Anotácia: Dôležití súčasti historických tradícií v rámci Katolíckej cirkvi predstavujú aj tvorba a používanie symbolov cirkevných predstaviteľov, ale i cirkevných inštitúcií. Medzi najdôležitejšie z nich zaradujeme pečate a erby. V rámci slovenského heraldického vývoja však v minulosti nedošlo ku konštituovaniu erbov diecáz, dekanátov a farností. V rámci súčasnej živej heraldiky je snaha vytvoriť symboly, ktoré by tieto inštitúcie a správne celky dôstojným spôsobom reprezentovali. Predložený príspevok sa zaobrá otázkami tvorby erbov desiatich dekanátov novokonštituovanej Žilinskej diecézy. V príspevku sú vysvetlené základné východiská použité pri tvorbe dekanátnych erbov, ich popisy a vyobrazenia.

Kľúčové slová: erb – dekanát – Žilina – symbol – pečať

Je všeobecne známym faktom, že medzi najrozvinutejšie historické (pomočné) vedy patrí na Slovensku heraldika. Náuке o vzniku, vývoji, tvorbe a používaní erbov sa venuje sústavná činnosť od 70-tych rokov 20. storočia. Na prvé priekopničné práce prof. Jozefa Nováka o mestskej¹ a šlachtickej heraldike² nadviazali od 90-tych rokov viaceri ďalší heraldici, ktorí svoj výskum založili predovšetkým na serióznom výskume sfragistickej (pečatnej), diplomatickej, ale i ďalších prameňov. Vďaka rozsiahlemu výskumu sa mohla rozvinúť aj živá heraldika, teda samotná tvorba erbov. Väčšina z nich nadviazala na najstaršie heraldické pramene, predovšetkým udelené erbové listiny (armálesy) a pečate zobrazujúce erb alebo iný symbol súvisiaci s danou lokalitou. Slovensko dnes patrí medzi heraldicky najrozvinutejšie krajiny, kde každé mesto či obec má vlastný erb. V prípade historických lokalít tento erb najčastejšie vychádza

¹ Predovšetkým je potrebné spomenúť prácu: NOVÁK, Jozef. Mestské a obecné rby. Bratislava 1967 (Martin 1972).

² NOVÁK, Jozef. Rodové erby na Slovensku I. Kubínyho zbierka pečať. Bratislava 1980. Ten istý: Rodové erby na Slovensku II. Petkova zbierka pečať. Bratislava 1986.

zo spomenutých heraldických (historických) prameňov.³ Na rozdiel od komunálnej heraldiky čiastočne odlišná je situácia v prípade výskumu cirkevných erbov. Väčší priestor bol ich výskumu venovaný až v poslednej dobe, pričom išlo predovšetkým o výskum erbov cirkevných predstaviteľov. Špecifíkom slovenskej (uhorskej) cirkevnej heraldiky totiž je, že cirkevné inštitúcie, (arci)biskupstvá, archidiakonatá, dekanatá ani farnosti v minulosti erby nemali. Výnimku tvoria len niektoré kláštory a rehoľné spoločenstvá, ktoré v novoveku erby používali.

Hoci sa teda v našich archívoch nenachádzajú erby spomenutých cirkevných inštitúcií, o to hojnnejšie sa stretneme s pečaťami. V súvislosti s tvorbou erbov najnižších zložiek cirkevnej správy, máme namysli predovšetkým farské pečate, ktorých používanie pozvoľna začína narastať v 17., ale predovšetkým 18. storočí a vrcholi v 19. storočí. Tieto pečate obsahujú vo väčšine prípadov symboly súvisiace s farským patrocíniumom a predstavujú často veľmi hodnotné, avšak dodnes nie celkom docenencé pramene kresťanskej ikonografie. Vzáenne sa môžeme stretnúť aj s prípadmi, keď pečať farnosti neobsahuje len svätca, ale aj erb, hoci sú tieto prípady mimoriadne zriedkavé. Jeden z takýchto príkladov predstavuje pečať Farnosti Prešov z 19. storočia (obr. 1).⁴ Pečatné pole vyplňa dominantná postava sv. Mikuláša, patróna farnosti, v pontifikálnom odevi. V dolnej časti pečatného poľa je umiestnená kartuša s erbovou zložkou. Pole kartuše je štiepené a jeho pravá polovica je ešte dvakrát delená. V hornej časti sa nachádza hviezdička, v strednej tri ruže a v dolnej hlavica biskupskej berly. Ľavú polovicu vyplňajú tri (resp. štyri) gule (?). Nad kartušou sa nachádza dvojitý (patriarchálny) kríž. Jednotlivé prvky sme predbežne analyzovali takto: hlava biskupskej berly vyjadruje patrocínium farnosti (sv. Mikuláša). Tri ruže majú pravdepodobne pôvod v mestskom erbe Prešova. Zlatá hviezdza je pravdepodobne symbolom Panny Márie. Tej je zasvätených niekoľko filiálnych kostolov vo farnosti. Ľavé pole vyplňajú pravdepodobne gule, ktoré by mohli tiež

³ Pozri napríklad: KARTOUS, Peter. Kontinuita a diskontinuita komunálnych symbolov na Slovensku. In DRAHOŠOVÁ, Šarlota – KERESTES, Peter – ŠIŠMIŠ, Milan (eds.), *Kontinuita a diskontinuita genealógie a heraldiky*. Martin 2010, s. 47 – 54.

⁴ Pečať z roku 1853 je uložená v: Arcidiecézny archív v Košiciach, oddelenie baptismales. Za možnosť štúdia fondov a obetavú pomoc patrí moja veľká vdaka prof. PhDr. ThDr. Petrovi Zubkovi, PhD., riaditeľovi archívu.

vyjadrovať patrocínium farnosti. S určitosťou to však nemožno tvrdiť. Je tažké hľadať dôvody, pre ktoré sa súčasťou farskej pečeťe stala aj erbová zložka. Možno nájsť vysvetlenie v prítomnosti nemeckého elementu v Prešove, ználeho zvyklosti nemeckého prostredia. Hoci ide o výnimku, i tak predstavuje prešovská farská pečať zaujímavý príklad prieniku heraldiky i do farskej sfragistiky.

Hoci predmetom nášho záujmu nie sú farská pečať a erb, dovolil som si tento krátky exkurz z toho dôvodu, aby som poukázal na fakt, že napríklad k farskej symbolike poznáme množstvo hodnotných prameňov, využiteľných aj pri tvorbe nových erbov. Úplne iná situácia nastáva v prípade cirkevných inštitúcií, ktoré budú majú historického predchodcu, ale ten vlastný symbol nepoužíval, alebo vznikli len v nedávnej dobe. Typickým prípadom sú (arci)diecézy a dekanatá. Potešujúce je, že najmä zásluhou Zdenka Alexyho, ale i niektorých ďalších heraldikov vznikli v posledných desaťročiach erby všetkých (arci)diecéz.⁵ Najnovšie sú to predovšetkým erby našich najmladších arcidiecéz, Bratislavskej a Trnavskej, ako i Žilinskej diecézy.⁶

Na nižšom stupni cirkevnej správy tvoria dôležitú súčasť územno-správnej štruktúry Katolíckej cirkvi dekanatá. V prípade dekanátov nemáme takmer vôbec zachytene používanie vlastných symbolov. Vlastnú pečať v minulosti spravidla používali len dekaní a nie dekanatá, hoci sú prípady, kedy napríklad pečate všetkých farností jedného dekanátu obsahujú jednotiaci prvok. Takýmto prípadom sú pečate dekanátov... v Košickej diecéze z 19. storočia, ktorých súčasťou je vždy lodička, v ktorej sú umiestnení svätci, patróni farnosti a názov farnosti v latinčine. Ide však skôr o výnimku svedčiacu o tom, že pečatidlá farnosti vznikli podľa rovnakej koncepcie naraz a s najväčšou pravdepodobnosťou v jedinej zlatnickej dielni.

⁵ K tvorbe diecéznych erbov Zdenkom Alexym pozri najnovšie: GLEJTEK, Miroslav. *Súčasná cirkevná heraldika v tvorbe Zdenka G. Alexyho*. Martin 2011, s. 38, 55, 59, 64, 68, 83, 87, 89. Pozri aj: ZUBKO, Peter. *Cirkevná heraldika v Košickej arcidiecéze*. Košice 2008, s. 94 – 102.

⁶ Erb Žilinskej diecézy vytvoril v roku 2008 Miroslav Glejtek. Autormi erbu Trnavskej arcidiecézy z roku 2011 sú: Ladislav Vrtel, Ladislav Čisárik, Jozef Novák a Pavol Zemko.

Po tom, ako bola 14. 2. 2008 zriadená Žilinská diecéza, vynorila sa aj otázka tvorby erbov desiatich dekanátov tejto diecézy. Vďaka pochopeniu vedenia diecézy, na čele s jej prvým biskupom Mons. Tomášom Galisom, vznikli aj erby týchto správnych celkov. Každý z desiatich dekanátov začal používať erb a pečať v zapäti po vzniku diecézy. Bezproblémovej reprezencii týchto symbolov napomohlo aj ich spoločné slávnostné požehnanie počas svätej omše *Missa Chrismatis* na Veľkú noc v roku 2008 a ich uverejnenie v diecéznom schematizme, ako i ďalších publikáciách Žilinskej diecézy.⁷

Pri tvorbe erbov jednotlivých dekanátov sme vychádzali z viacerých impulzov. Každý erb, aby spĺňal základnú heraldickú požiadavku jedinečnosti, musí byť originálny. Prítom sme chceli zachovať jednotiace momenty, ktoré by vyjadrovali príslušnosť všetkých dekanátov k Žilinskej diecéze.⁸ Týmto sa stal rovnako stvárený hodnostný klobúk so strapcami a tvar štítu. Všetky erby dekanátov sú štiepené a ich pravé, modré pole, vypĺňa zlatý dvojitý kríž z erbu diecézy. Ľavá polovica štítu je vypĺnená vlastným symbolom dekanátu s rozdielnymi tinctúrami.

V prípade Dekanátu Bytča (obr. 2), bola ľavá polovica štítu ešte delená. V hornej červenej časti sa nachádzajú strieborné váhy. Tie sú atribútom sv. Michala, archanjela, ktorému je zasvätený kostol v Hornom Hričove (najstarší kostol v dekanáte pochádza z 13. storočia). Dolné čierne pole je posiate striebornými gréckymi krížikmi. Tie vyjadrujú všetkých svätých, ktorým je zasvätený farský kostol v Bytči, na znamenie toho, že názov dekanátu je odvodený od názvu tohto sídla a farnosti. Ľavé, zelené pole erbu Dekanátu Čadca (obr. 3) vypĺňa strieborný ihličnatý strom pochádzajúci z erbu mesta Čadca. Nad ním položený strieborný vinársky nôž so zlatou rukoväťou, symbolizujúci svätého Bartolomeja, apoštola. Prvok z mestského erbu a nôž symbolizujúci patrocínium farského kostola v Čadci vyjadrujú, že názov dekanátu je odvodený od sídla a Farnosti Čadca. V ľavej červenej polovici erbu Dekanátu Ilava (obr. 4)

⁷ Autorom erbov dekanátov Žilinskej diecézy je Miroslav Glejtek. *Schematizmus Žilinskej diecézy*. Žilina: BÚ Žilina, 2008. HOLÍČKA, Peter (ed.). *Žilinská diecéza*. Žilina 2009.

⁸ K erbu Žilinskej diecézy pozri: GLEJTEK, Miroslav. Erby novej Žilinskej diecézy a jej prvého biskupa Mons. Tomáša Galisa. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 13, 2008, č. 1, s. 36 – 37.

sa nachádzajú dve zlaté zvlenené brvná pripomínajúce rieku Jordán. Tie sú symbolom svätého Jána Krstiteľa, patróna kostola v Pomínovci. Tento kostol nachádzajúci sa vo Farnosti Bolešov, pochádzajúci z 12. storočia, je najstarším chrámom na území dekanátu. Z horného zvleneného brvna vystupujúca strieborná, čiernostrechová vežička zdobená troma zlatými guľami má pôvod v erbe mesta Ilava. Tým je vyjadrený pôvod názvu dekanátu v názve sídla. Ľavú striebornú polovicu erbu Dekanátu Kysucké Nové Mesto (obr. 5) vypĺňa červená mušľa. Tá je atribútom svätého Jakuba staršieho, apoštola, ktorému je zasvätený farský kostol v Kysuckom Novom Meste. Tým je vyjadrený názov dekanátu podľa tohto sídla a farnosti. V ľavej červenej polovici erbu Dekanátu Martin (obr. 6) je umiestnená strieborná, zlato lemovaná a farebnými kameňmi zdobená mitra. Tá symbolizuje svätého Martina z Tours, biskupa, patróna farského kostola v Martine. Tým je vyjadrený pôvod názvu dekanátu podľa tohto sídla a farnosti. Ľavú červenú polovicu erbu Dekanátu Považská Bystrica (obr. 7) vypĺňa strieborná ľalia. Tá je atribútom blahoslavenej Panny Márie, ktorej je zasvätený farský kostol v Považskej Bystrici. Podľa tohto sídla je dekanát pomenovaný. V ľavej čiernej polovici erbu Dekanátu Púchov (obr. 8) sa nachádza zlatý priebežný kríž a voľné polia sú pospané zlatými gréckymi krížikmi. Týmto symbolmi je vyjadrené zasvätenie farského kostola v Púchove všetkým svätým. To vyjadruje pôvod názvu dekanátu v názve tohto sídla a farnosti. V ľavej zelenej polovici erbu Dekanátu Rajec (obr. 9) je umiestnený červeno-zlatý bazilikový slnečník. Tým je vyjadrené, že na území dekanátu vo Farnosti Rajecká Lesná sa nachádza farský Kostol Narodenia Panny Márie, ktorý bol v roku 2002 vyhlásený pápežom Jánom Pavlom II. za *Basilicu minor*. Ľavú čiernu polovicu erbu Dekanátu Varín (obr. 10) vypĺňa strieborný trojuholník sprevádzaný po všetkých stranach zlatými lúčmi. Tento atribút vyjadruje zasvätenie farského kostola vo Varíne Svätej Trojici. Tým je vyjadrený pôvod názvu dekanátu v názve sídla a farnosti. V ľavej zelenej polovici erbu Dekanátu Žilina (obr. 11) sa nachádza zlatá biskupska berla. Tá vyjadruje, že na území dekanátu sa nachádza sídlo žilinského biskupa.

Každý z erbov je prevýšený hodnostným čiernym klobúkom so štyrmi čiernymi strapcami (2 + 2) na čiernych šnúrach, ktorý podľa pravidiel

cirkevnej heraldiky prináleží dekanovi a dekanátu.⁹ Takto koncipované erby majú svoje široké uplatnenie, nie len na úrovni dekanátu, ale môžu byť aplikované aj v erbe farnosti. Ako príklad nám môže poslúžiť erb Farnosti Čadca v Dekanáte Čadca (obr. 12).¹⁰ Erb farnosti je tvorený viacerými prvkami. Pravé modré a ľavé zelené pole je vyplnené erbom dekanátu. V strednej červenej časti sa nachádzajú prvky vlastného erbu Farnosti Čadca. Vinohradnícky nožík je atribútom sv. Bartolomeja, apoštola, patróna farnosti. Srdce vyjadruje zasvätenie kostola vo filiálke Čadečka Božskému Srdcu Ježišovmu a hviezda zasvätenie kostola vo filiálke Milošová Sedembolestnej Panne Márie. Čierny klobúk s jedným čiernym strapcom na každej strane prináleží v systéme cirkevnej heraldiky erbu knáza v hodnosti farára resp. farnosti.

Na záver možno povedať, že Žilinská diecéza sa zaradila k tým slovenským diecézam, ktoré aktívne používajú nie len diecézne, ale i dekanátne erby a tieto sú postupne využívané aj pri tvorbe erbov jednotlivých farností, ale i dekanov a farárov. Možno len veriť, že príklad využívania erbov, ako živej súčasti heraldickej tradície Katolickej cirkvi, budú nasledovať aj ďalšie biskupstvá, dekanáty a farnosti.

Obrazové prílohy:

Obr. 1

Pečať Farnosti Prešov (19. stor.)
(kresba M. Glejteková)

Obr. 2

Erb Dekanátu Bytča

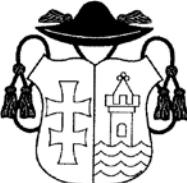
Obr. 3

Erb Dekanátu Čadca

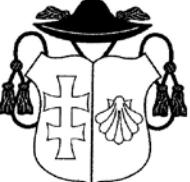
Obr. 4

Erb Dekanátu Ilava

Obr. 5

Erb Dekanátu Kysucké Nové Mesto

Obr. 6

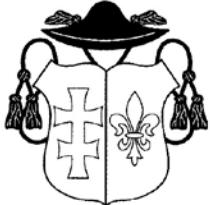
Erb Dekanátu Martin

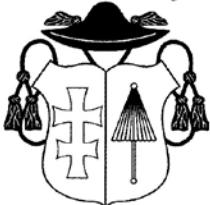
⁹ Bližšie k v súčasnosti platným smerniciam pre tvorbu erbov v rámci Rímsko-katolickej a Gréckokatolickej cirkvi na Slovensku pozri: GLEJTEK, Miroslav. Vývoj a súčasný stav personálnej cirkevnej heraldiky s prihľadnutím na územie Slovenska. In *Liturgia – Časopis pre liturgickú obnovu*, roč. 19, 2009, č. 4, s. 291 – 297.

¹⁰ Autorom erbu z roku 2008 je Miroslav Glejtek.

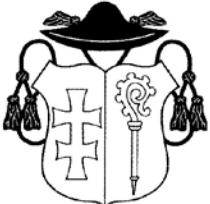
Obr. 7
Erb Dekanátu Považská Bystrica

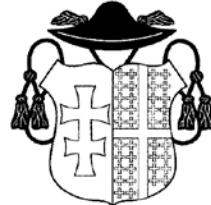
Obr. 9
Erb Dekanátu Rajec

Obr. 11
Erb Dekanátu Žilina

Obr. 8
Erb Dekanátu Púchov

Obr. 10
Erb Dekanátu Varín

Obr. 12
Erb Farnosti Čadca (2008)

CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM *Kanonizácia nových svätých (12. 5. 2013)* 195

CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM

<i>Nový obrad požehnania a odovzdávania pálií</i>	202
<i>Nový obrad kanonizácie</i>	206
<i>Zmeny v obrade krstu detí</i>	210
<i>Pridanie mena sv. Jozefa do eucharistických modlitieb</i>	213

CHRONICA

<i>Nový trnavský arcibiskup Mons. Ján Orosch</i>	215
<i>Nový pomocný biskup Prešovskej archieparchie Mons. Milan Lach SJ</i>	221

COMMISSIO LITURGICA

CONFERENTIA EPISCOPORUM SLOVACHIÆ CELOSLOVENSKÝ LITURGICKÝ DEŇ:

<i>Mons. P. MARINI: Druhý vatikánsky koncil. Obrady otvorenia, ciele liturgickej reformy a niektoré úlohy jej realizácie</i>	228
--	-----

STUDIA

<i>J. ŠLÉGR: Konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium</i>	251
<i>M. GLEJTEK: Spišská kapitula v 16. – 18. storočí vo svetle kanonických vizitácií a kapitulských štatútov (II. časť – Sväte omše, liturgia hodín a kapitulná farnosť)</i>	256
<i>M. GLEJTEK: K tvorbe erbov dekanátov Žilinskej diecézy</i>	279